

Аюпова З.К.¹, Құсаинов Д.Ө.²

¹Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,

^{1,2}Алматы, Қазақстан

(e-mail: zaure567@yandex.ru)

ҚАЗІРГІ ҚОҒАМНЫҢ РУХАНИ БІРЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ҚҰНДЫЛЫҚТАР САБАҚТАСТЫҒЫ МӘСЕЛЕСІНЕ

Андатпа. Бұл мақалада қазіргі қазақстандық қоғамдағы рухани бірлік пен жастардың құндылықтық бағдарын қалыптастыру мәселелері қарастырылады. Авторлар дәстүрлі ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтардың сабақтастығын сақтаудың маңызын айқындай отырып, қазіргі жаһандық және технократиялық ықпал жағдайында руханияттың жаңа формаларын іздеудің өзектілігін дәлелдейді. Әлеуметтік зерттеулер мен отандық философиялық ойлау негізінде жастардың болмысқа ашықтығы, рухани шығармашылық қабілеті және болашаққа бағытталған әлеуеті талданады.

Түйін сөздер: құндылықтар, руханилық, жастар, патриотизм, мәдениет, қоғам, болашақ.

Z.K. Ayupova¹, D.Kussainov²

¹Kazakh National Agrarian Research university

²Kazakh National Pedagogical University named after Abai,

^{1,2}Almaty, Kazakhstan

(e-mail: zaure567@yandex.ru)

THE ISSUE OF VALUE CONTINUITY IN FORMING SPIRITUAL UNITY IN CONTEMPORARY SOCIETY

Abstract. This article explores the issues of spiritual unity and the formation of value orientations among the youth in contemporary Kazakhstani society. Emphasizing the importance of preserving the continuity of traditional national and universal human values, the authors argue for the relevance of seeking new forms of spirituality in the context of global and technocratic influences. Based on sociological research and national philosophical thought, the paper analyzes youth's openness to existence, their spiritual creativity, and future-oriented potential.

Keywords: values, spirituality, youth, patriotism, culture, society, future.

Аюпова З.К.¹, Құсаинов Д.Ө.²

¹Казахский национальный аграрный исследовательский университет

²Казахский национальный педагогический университет имени Абая

^{1,2}Алматы, Казахстан

(e-mail: zaure567@yandex.ru)

К ПРОБЛЕМЕ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ЦЕННОСТЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ДУХОВНОГО ЕДИНСТВА СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы формирования духовного единства и ценностных ориентаций молодежи в современном казахстанском обществе. Подчеркивая важность сохранения преемственности традиционных национальных и общечеловеческих ценностей, авторы обосновывают актуальность поиска новых форм духовности в условиях глобального и технократического влияния. На основе социологических исследований и отечественной философской мысли анализируется открытость молодежи к бытию, ее духовно-творческий потенциал и направленность в будущее.

Ключевые слова: ценности, духовность, молодежь, патриотизм, культура, общество, будущее.

Кіріспе. Дәстүрлі мәдениеттің сабақтастығын сақтау және ұрпаққа жеткізу - қоғамның рухани болашағын қалыптастыратын аса маңызды

міндеттердің бірі. Әуезхан Қодардың "дала заңы" деп атаған ұғымы дәл осы рухани жалғастықтың мәнін ашып көрсетеді. Бұл ұмтылыстың кездейсоқ емес екенін

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2020 жылдың 15 қазанындағы мәлімдемесі дәлелдейді. Ол Абайдың рухани мұрасын жаңғырту қажеттігін атап өтіп: «Біз Абай мұрасы негізінде қоғам құрамыз», – деп баса айтты [1, 28 б.].

Өнегелі мемлекет концепциясы тек ұлттық-патриоттық ұстанымдардың жиынтығы ғана емес, бұл – бүкіләлемдік қауымдастық үшін де өзекті мәселе. Қазіргі заманғы мемлекеттер моральдық жаңғырусыз дағдарыстардан толық шығу мүмкіндігінен айырылады. Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстан өз үлгісін ұсынып, жаһандық деңгейде рухани-адамгершілік құндылықтардың жаңаруына жол аша алады.

Ұзақ уақыт бойы мемлекет ұғымы күш қолдану аппараты ретінде қарастырылып келді. Көптеген тарихшылар мен саяси теоретиктер әр мемлекеттің негізінде зорлық қағидасы жатыр деп есептейді. Алайда бұл тұжырымдамаға әртүрлі идеологиялық мектептер әрқилы түсінік береді.

Мәселен, либералды көзқарас мемлекетті еркін бәсекелестікті қорғаушы, қоғамдағы тепе-теңдікті сақтаушы ретінде сипаттайды. Бұл мемлекет түрлі қауіп-қатерлерден – революционерлерден, террористерден, сыртқы деструктивті күштерден қорғану арқылы тұрақтылықты қамтамасыз етеді.

Ал солшыл идеология тұрғысынан мемлекет – немесе өзін-өзі жоюы тиіс, немесе еңбекші халық бұрынғы таптық тәртіптен мұраға қалған мемлекеттік құрылымды өз мүддесін қорғау үшін пайдалануы тиіс. Бұл жағдайда мемлекет бәсекені емес, ресурстарды әділетті қайта бөлуді қамтамасыз етуге ұмтылады. Басқаша айтқанда, мемлекет қандай әлеуметтік әділет ұстанса – сол принципке сәйкес әрекет етеді.

Теократиялық модельде (мысалы, қазіргі Иранда) діни құрылымдар мемлекеттік басқаруға не тікелей араласады, не кеңесші орган ретінде ықпал етеді.

Қандай саяси бағыт болмасын, сарапшылардың көбі мемлекет тарихи

күрделі мәселелерді шешу үшін күш қолдануға мәжбүр деп санайды. Мұндай көзқарастарда мораль мен тәртіп категориялары мемлекетпен қатар тұрғанымен, өзара байланыспайды. Осыдан "мемлекет – зорлық аппараты", "саясат – лас іс" деген сияқты қалыптасқан штамптар туындайды. Осы ретте мемлекетке моральдық өлшемдермен қарау қаншалықты мүмкін?

Биліктің өнегелік деңгейі әр кезеңде біркелкі болмаған. Билік иесі өзінің моральдық ұстанымын өзгертіп, бұрынғы шешімдерін қайта қарауы әбден мүмкін – адамгершілік ізденіс әрдайым ашық күйде қалады. Сол сияқты қоғам тарапынан да билікке берілетін моральдық бағалар әрқашан бірыңғай бола бермейді.

Мемлекеттің моральдық жауапкершілігін қамтамасыз ететін бақылаушы органның болмауы – мәселенің түп-төркінін ауырлата түседі. Осыған байланысты түрлі қоғамдық бастамалар мен қозғалыстар, тіпті жоғары моральды орнату мақсатында әрекет етсе де, жүйелі нәтижеге жете алмауы мүмкін. Қысқа мерзімді рухани өрлеу мемлекетте немесе қоғамда өздігінен сақталмайды. Ақырында, мемлекеттің өзін-өзі жаңартуға қабілетсіздігі тұрақсыздыққа, биліктің ауысуына, ішкі бүліктер мен сыртқы интервенцияларға алып келуі ықтимал.

«Қазақ халқының буддизм, ислам, орыс, кеңестік және еуропалық өркениеттердің құндылықтарын қабылдауы көбіне миссионерлік, жаулап алу, саяси немесе экономикалық үстемдік арқылы жүзеге асқанын ұмытпауымыз керек. Бұл өркениеттердің таралуы көбіне өз мүдделерін іске асырумен қатар жүріп отырды. XX ғасырдың басында Орталық Азия кеңістігінде әртүрлі өркениеттік күштердің мүдделері айқын байқалды. Қазіргі геосаяси ахуал сол үрдістердің әлі де өзектілігін көрсетіп отыр» [2, 150-151 бб.].

Жоғарыда айтылған тұжырымдарды саралай келе, мемлекеттің мәні ең алдымен қайырымдылық пен адамгершілік қағидаттарына сүйенуі тиіс деген қорытынды жасауға болады. Алайда бұл ізгілікті бағдарды тұрақты түрде қолдап отыратын нақты қоғамдық институттар

немесе бақылау құрылымдары мемлекет ішінде жүйелі түрде жұмыс істеуі керек. Дегенмен, бұл жерде утопиялық немесе тоталитарлық нышаны бар тікелей аналогиялар, мысалы, Дж. Оруэлл сипаттаған «Шындық министрлігі» немесе «Ар-ұждан министрлігі» секілді құрылымдардан қашу қажет. Мұндай ұйымдар көбіне мемлекеттің өз мүдделерін қорғауға қызмет ететін қарама-қайшылықты механизмдерге айналуы мүмкін.

Сонда мемлекетті моральдық бағдармен қалай жарақтандыруға болады? Қайырымды мемлекет идеясы шын мәнінде жүзеге аса ала ма? Қазіргі таңда бұл мәселені зерттеп жүрген тарихшылар, әлеуметтанушылар мен философтардан құралған арнайы ғылыми қауымдастық қалыптасты. Олар мемлекеттің адамгершілік сипатқа ие болуы – тарихи қажеттілік деп санайды.

Мысалы, С. Сулакшин өз еңбектерінде мемлекеттің тарихи даму сатыларын сипаттай отырып, оның дамуын былайша кезеңдейді: протомемлекет (күшке сүйену), бірінші типтегі құқықтық мемлекет (күш пен дәстүрге сүйену), екінші типтегі құқықтық мемлекет (құқық үстемдігі), әлеуметтік мемлекет (қайта бөлудің әділеттілігі), және ең жоғарғы саты – өнегелі мемлекет (ізгілік пен моральға негізделген басқару). Оның пікірінше, бұл соңғы форма – адамзат эволюциясының болашақтағы қажетті кезеңі [3].

Әрине, бұл тұжырыммен толық келісу қиын. Дегенмен, заманауи мемлекет өзінің саяси стратегиясын этикалық өлшемдер шеңберіне енгізуі керек екені даусыз. Осы контексте Әл-Фарабидің «Қайырымды қала тұрғындарының көзқарастары» трактатындағы идеялар ерекше маңызға ие.

Фараби үшін ізгілік категориясы болмыстың бастау көзі – Алғашқы Себепке қатысты онтологиялық деңгейде түсіндіріледі. Ол Алғашқы Жаратушыны барлық тіршіліктің негізі деп сипаттай отырып, оның болмысын ізгіліктің ең жоғарғы көрінісі ретінде қарастырады [4, 203 б.]. Осы тұжырымдар арқылы философ жер бетіндегі адамдардың дұрыс

дүниетаным қалыптастыруы қажет екенін дәлелдейді.

Фарабидің ойынша, әрбір ізгі қоғам мүшесі Алғашқы Себептің табиғатын, материядан тәуелсіз болмыстардың қасиеттерін, аспан денелері мен табиғи субстанциялардың заңдылықтарын танып-білуі тиіс. Бұл таным — ізгіліктің іргетасы, ал осы дүниетанымды бөліспеу — қоғамдағы моральдық және әлеуметтік ыдырауға жол ашады [4, 338 б.].

Әл-Фараби үшін ортақ дүниетаным – рухани тұтастықтың шарты. Қоғамдағы үйлесім, өзара түсіністік пен шынайы бақытқа жету – адамдардың Құдай мен Әлемге қатысты түсініктерінің жақындығына байланысты. Оның пікірінше, қала тұрғындарының адамгершілік деңгейі – олардың құдайлық кемелдікке жақындығымен өлшенеді. Бұл кемелдікке жетудің жолы – басқару сипаты мен рухани тәрбие тәсілдерінде жатыр.

Фарабидің тағы бір терең идеясы – ізгі адамдардың жан дүниесінің біртұтастығы туралы. Тіпті олар түрлі қалаларда өмір сүрсе де, олардың жандары бір мәндік құрылымға бірігеді. Бұл процесс тәннен тыс рухани кеңістікте табиғи түрде жүзеге асады. Сондықтан да ол шынайы игілік – материалдықтан жоғары тұруда деп есептейді [4, 326-329 бб.].

Бұл тұжырымдар бүкіл адамзат үшін ортақ моральдық бағдар ұсынуға негіз бола алады. Қазақстан мемлекеті де өзінің рухани және саяси даму жолында осы биік мұраттарға жақындай түсуге ұмтылады. Елдің ішкі тұрақтылығы мен өркендеуі – халықтың рухани бірлігі мен ортақ құндылықтарға негізделген сенім жүйесіне тікелей байланысты. Бұл ретте идеологиялық доктриналардан бұрын, қоғамда үстемдік ететін негізгі құндылықтар алдыңғы қатарда тұруы тиіс.

Әл-Фараби қоғамдық үйлесімді тек психологиялық өлшемдермен емес, әлеуметтік-мәдени факторлармен де түсіндіреді. Оның пікірінше, Ізгі қала – бұл тек материалдық игіліктерді мақсат тұтқан қоғам емес, ол адамдардың шынайы білімге, бақытқа, моральдық кемелдікке ұмтылатын қауымдастығы. Ол басқа қалалардан ерекшеленеді, себебі мұнда

адамдар бірін-бірі мансап немесе үстемдік үшін емес, шынайы игілік жолында қолдайды [5, 52-55 бб.].

Негізгі құндылықтар уақытша емес, тұрақты сипатқа ие. Олар бір сәтте пайда болып, бір мезетте жойыла салмайды. Мысалы, кеңестік кезеңде қалыптасқан құндылықтар жүйесі посткеңестік кеңістікте ұзақ сақталып, идеологиялық құрылымдардың жойылуына қарамастан қоғамдық құрылымның тұрақтылығын қамтамасыз етті.

Алайда рухани капитал өздігінен берілмейді. Ол әрдайым тәрбиелеу, білім беру, жаңғырту процестері арқылы ұрпақтан ұрпаққа беріледі. Тәуелсіз Қазақстанда бұл құндылықтар жүйесі жаңа конституциялық негізде қайта жасалуы тиіс.

Қазақстан Республикасының Конституциясының бірінші бабында: «Мемлекеттің ең жоғары құндылықтары – адам, оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары» деп жарияланған. Бұл нормалар – құқықтық және рухани бағдарларды қалыптастыратын негізгі тұғыр. Сонымен қатар, бұл құндылықтар Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан - 2050» стратегиясында Жалпы Еңбек Қоғамын құру идеясы арқылы нақтыланады [6, 55 б.].

Қазақ халқы мен еліміздегі өзге этностардың дәстүрлі құндылықтары – ұлттың тарихи жады мен мәдени бірегейлігінің тірегі. Бұл құндылықтар ұлттық салт-дәстүрлер мен наным-сенімдерде көрініс табады, ұрпақтан-ұрпаққа өтіп, халықтың рухани тұтастығын сақтауға мүмкіндік берген. Түрлі мәдени формалардағы айырмашылықтарға қарамастан, этномәдени құндылықтар мазмұн жағынан жалпыадамзаттық, әмбебап құндылықтармен үндеседі. Мысалы, үлкенге құрмет, ата-бабаға тағзым, балаға мейірім, әйелге ізет, ата-анаға қамқорлық, отбасылық құндылықтар мен еңбекке адалдық – бұлар барлық халықтарда ортақ моральдық-этикалық бағдар ретінде танылады. Сонымен қатар, ішімдік, темекі, нашақорлық сынды жат қылықтардан бойын аулақ ұстау – дәстүрлі құндылықтардың ажырамас бөлігі. Мұндай құндылықтар адамды физикалық әрі рухани

жағынан сау ұстауға көмектеседі. Дегенмен, кейбір әдет-ғұрыптар заман өзгерісіне орай жаңарып, жаңа формаларға ауысып жатады. Алайда, олардың мән-мағынасы сақталуы тиіс.

Қазақстан азаматтары үшін ел тек тарихи мекен ғана емес, сонымен қатар, өмір сапасын арттыруға мүмкіндік беретін орта болуы қажет. Бұл – сапалы денсаулық сақтау, білім беру жүйелерімен және адам құқығы мен еркіндігінің қорғалуымен тікелей байланысты. Осы негізде патриотизм қоғамдық санада маңызды рухани элементке айналады.

Жастарға бағытталған патриоттық тәрбие қоғамның бірігуіне жол ашады. Олар жаһандық өзгерістерге бейім, заманауи сын-қатерлерге дайын, прогрессивті ойлайтын ұрпақ болып қалыптасуы тиіс. Қазақстан – барша этнос пен конфессия өкілдерінің ортақ үйі. Онда әрбір азаматтың құқықтары тең, әрі олар қоғам алдындағы міндеттерін орындауға тиіс.

Құндылықтар сабақтастығы мен рухани бірліктің болашағы – саяси бағдарламалар мен стратегиялық құжаттар негізінде жүзеге асады. Мысалы, бәсекеге қабілеттілік стратегиясы, тілдер мен мәдениеттерді меңгеру – жастардан үздіксіз даму мен белсенділік талап етеді.

Білім беру жүйесі жастар бойында қазақстандық патриотизмді, ұлт мәдениетіне, дәстүріне деген құрметті қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Әрбір жас ұрпақ туған жерінің тарихы мен мәдениетін жақсы білсе, оның елге деген сүйіспеншілігі де арта түседі.

Қазіргі жастар қоғамдық өмірде белсенді. Соңғы жылдары олардың азаматтық жауапкершілігі күшейді. Мәселен, «Жас Отан» қозғалысы, жас қаламгерлердің жетістігі, қазақстандық әншілердің әлемдік аренада танылуы – осының дәлелі. 2020 жылғы пандемия кезінде жастар еріктілік қызмет арқылы қарттар мен экологияға қамқорлық танытты. «100 жаңа есім» жобасы да бұл үдеріске серпін берді.

Жастар – жаңашылдықтың символы, ал жаңашылдық – болашақтың кілті. Болашаққа ұмтылу дегеніміз – қазіргімен шектеліп қалмай, жаңару мен даму жолына

шығу. Адамның ішкі болмысына тән рухани-адамгершілік ұмтылыс – осы процестің негізі.

Зерттеу нәтижесінде мынадай тұжырым жасалды: болашақ – бұл адамның ашықтығы мен сенімге негізделген шығармашылық серпіні. Тек ашық сана мен сенім арқылы адам өзінің рухани әлеуетін жүзеге асыра алады. Бұл – жастарға тән ішкі қажеттілік, оларда сырттан таңылмайтын, өз болмысынан бастау алатын рухани даму процесі жүреді.

Сондықтан болашақ – бұл тек хронологиялық перспектива емес, сонымен қатар антропогенездің жалғасы, адамның шынайы болмысын тану мен жүзеге асыру кеңістігі.

Кейбір ғалымдар адам эволюциясы аяқталды, ендігі өзгеріс болмайды деген көзқарасты ұстанады. Алайда мұндай пікірлер адамның ішкі рухани мүмкіндіктері мен өзін-өзі жетілдіру қабілетін ескере бермейді. Адам – тек биологиялық түр ғана емес, сонымен қатар, оның космостық табиғаты мен рухани-шығармашылық мәні бар. Сол себепті де, адам толық қалыптасқан, аяқталған тіршілік иесі емес, керісінше, өзін жетілдіруге әлеуеті бар тіршілік иесі ретінде қарастырылады [7].

Адамзаттың даму болашағы тек техникалық прогреспен емес, ең алдымен, моральдық-этикалық және рухани дамумен тікелей байланысты. Шынайы эволюция адамның ішкі әлемін тәрбиелеу мен рухани кемелдену жолында жалғасуы тиіс. Бұл – бүгінгі антропогенез үрдісінің жаңа сатысы. Қазіргі эволюциялық өзгерістер биологиялық деңгейде емес, адамның рухани кеңістігінде, оның құндылықтар жүйесінде орын алуда. Бұл үдерістер жекелеген тұлғалардың немесе солардан құралған шағын топтардың санасында басталады. Жастарды осындай әлеуетті әлеуметтік топ ретінде қарастыруға болады.

Бүгінде адамзаттың болашағы көбіне технологиялық жетістіктермен – цифрландыру, жаһандық байланыс, биотехнология, жасанды интеллект және ғылым прогресімен байланысты қарастырылады [8, 28 б.]. Осы негізде трансгуманизм бағыты пайда болды. Бұл

тұжырымдамада адам болашақта өзінің биологиялық шекарасынан асып, генетикалық инженерия, клондау, нейрожүйелік ауыстырулар, кибер-құрылғылармен бірігу арқылы жаңа сапаға өтеді деп болжанады. Жаңа адам – бұл "постадам", "жоғары адам", яғни машина мен адам арасындағы гибрид.

Алайда, мұндай көзқарас адамды тек техникалық конструкция ретінде түсінуге әкеледі. Бұл адамгершіліктен алыстаған, суық инженерлік болмыс болар еді. Бұл – эволюцияның алға басуы емес, керісінше, адамның рухани табиғатының жоғалуына әкелетін деградация. Сондықтан трансгуманизм идеялары жаңа даму жолы емес, адамның адами мәнін жоғалту қаупімен байланысты.

Рухани және сезімдік әлемді дамыту – адамзат эволюциясының шынайы әрі үміт күттірер жолы. Материалдық прогресті жоққа шығаруға болмайды, алайда басты мақсат – материалдық пен руханилықтың үйлесімін табу. Санамен жанның бірлігін қамтамасыз ету – адам болмысының басты миссиясы.

Осы тұжырымдарды Қазақстандық ғылыми зерттеулер де нақтылайды. 2021-2022 жылдары ҚР Ғылым және Жоғары білім министрлігіне қарасты Философия, саясаттану және дінтану институтында «Қазақстанның тұрақты даму стратегиясы контекстінде қоғамның мәдениеті мен құндылықтарын зерттеу» атты бағдарлама жүзеге асты. Бұл жоба аясында ұлттық мәдениет, дүниетаным және құндылықтар жүйесі социологиялық тәсілмен зерттелді.

Зерттеу Қазақстанның барлық аймағын қамтыды, оның ішінде Астана, Алматы, Шымкент сияқты ірі қалалар да бар. Сауалнама нәтижесінде халықтың дәстүрлі құндылықтарға басымдық беретінін көруге болады. «Қоғамның тұрақты дамуын қамтамасыз ететін құндылықтарға нені жатқызасыз?» деген сұраққа жауап бергендердің 48,5%-ы – «үлкендерді сыйлау мен құрметтеу», 33,3%-ы – дәстүрлердің маңыздылығы деп жауап берген. Ал «инновация мен жаңашылдық» тек 17,5%-да ғана маңызды құндылық ретінде танылған. «Білім мен кәсібилік» – 19,2%-да ғана бірінші қатарда. Бұл

мәліметтер қазақстандық қоғамда дәстүрге, өмір салтының тұрақтылығына деген сенімнің жоғары екенін көрсетеді.

Сондай-ақ, діннің тұрақтылық факторы ретіндегі рөліне оң баға бергендер – бар болғаны 8,4%. Дінге деген оң көзқарас Алматы облысында жоғары болса, Батыс Қазақстанда бұл көрсеткіш айтарлықтай төмен.

Сауалнама нәтижелері қазақстандық қоғамның құндылықтық бағдарларына қатысты маңызды деректерді алға тартады. Мәселен, респонденттердің 48,9%-ы қазақ халқының ұлттық мәдениетінің ерекшелігі ретінде «бейбіт өмірді қадірлеуге бейімділікті», ал 44%-ы «басқа халықтардың мәдениеті мен дәстүрлеріне оң қатынасты» ерекше атап көрсеткен. Бұл деректер күткендей нәтиже десе де болады. Себебі, Еуразия құрлығының ортасында орналасқан, ғасырлар бойы түрлі мәдениеттер тоғысқан кеңістікте өмір сүріп келе жатқан қазақ халқы үшін толеранттық пен сыртқы мәдениеттерге ашықтық тарихи тұрғыда қалыптасқан. Бұл – ұлттық болмыстың маңызды құрамдас бөлігі әрі этногенетикалық кодтың көрінісі ретінде де қарастырыла алады.

Қонақжайлылық – қазақ мәдениетінің тереңінен бастау алатын қасиеті. XX ғасырдың ортасында түрлі этностардың Қазақстанға күштеп қоныс аударылуы барысында осы қасиет айқын көрініс тапты. Көптеген зерттеушілер мен қоғам қайраткерлері бұл тарихи кезеңде қазақ халқының гуманистік болмысын ерекше атап өтуде.

Алайда, «Қазақ халқының дәстүрлі мәдениеті қазіргі Қазақстанның жалпы мәдениетін біріктіруші фактор бола ала ма?» деген сауалға респонденттердің тек

33,3%-ы ғана оң жауап берген. Бұл – дәстүрлі мәдениеттің әлеуеті туралы қоғамдағы көзқарастың әлі де бірізді емес екенін көрсетеді [9, 10-13 бб.].

Философия, саясаттану және дінтану институты жүргізген іргелі зерттеудің нәтижелері қоғамдық құндылықтардың қалыптасуы мен олардағы басымдықтарды анықтауда маңызды рөл атқарады. Бұл әлеуметтанулық деректер қазақстандық қоғамдағы аксиологиялық бағдарлардың эволюциясын пайымдауға мүмкіндік береді.

Тағы бір зерттеушінің пікірінше, қазіргі жаһандық дағдарыс жағдайында Қазақстандағы рухани өндіріс мәселесі өзектілене түсуде. Оның айтуынша, қазақтың дәстүрлі мәдениетіндегі базалық рухани құндылықтарды қазіргі заманғы білім беру мен тәрбие үдерісінің іргетасы ретінде қарастыру аса маңызды. Ол бұл рухани мәдениетті «бейтараптанған қоғам болмысын емдеудің құралы» ретінде сипаттайды [10, 90 б.].

Қорытынды.

Жүргізілген зерттеулердің негізінде келесі тұжырымды ұсынуға болады: жастар – болашаққа ашық, әлеуетті әлеуметтік топ. Олар – қоғамдық жаңғыру мен әлеуметтік трансформацияның негізгі қозғаушы күші. Осы орайда, жастарды тәрбиелеу, әсіресе рухани-адамгершілік тұрғыдан дамыту – ұзақ мерзімді қоғамдық тұрақтылық пен үйлесімділіктің басты кепілі.

Осылайша, жастардың рухани дамуы екі жақты сипатқа ие: бір жағынан ол конструктивті әлеуметтік серпіліс ретінде көрінсе, екінші жағынан – аға буын тарапынан ерекше көңіл мен құндылықтық сабақтастықты талап ететін маңызды әлеуметтік үдеріс болып табылады.

Бұл зерттеу жұмысы Қазақстан Республикасы ғылым және жоғарғы білім министрілігінің қаржыландыруымен жасалған (№BR24993269 бағдарлама)

Әдебиеттер тізімі:

1. Токаев К.-Ж. Абай – гений мирового масштаба // Казахстанская правда. 15 октября 2020 года. <https://www.kazpravda.kz/>. 20.10.2020.
2. Аязбекова С.Ш. Генезис и развитие казахских ценностей: цивилизационный ресурс. // Культура и ценности общества в условиях обновления современного Казахстана: сборник материалов

- республиканской научно-практической конференции. – Алматы: ИФПР КН МНВО РК, 2022. – С. 144-151.
3. Сулакшин С.С. На пороге нравственного государства. <https://cyberleninka.ru/article/n/na-poroge-nravstvennogo-gosudarstva>. 20.12.2022.
 4. Аль-Фараби. Трактат о взглядах жителей добродетельного города // Аль-Фараби. Философские трактаты. – Алма-Ата: Наука Казахской ССР, 1970. – 430 с.
 5. Курмангалиева Г.К., Ержанова А.Ж. Ізгілікті өмірдің құндылықтары: Ұлы даланың философиялық тәжірибесінен // Қазіргі заманның мәдениеті мен құндылықтары: республикалық дөңгелек үстелдің материалдар жинағы. – Алматы: ИФПР КН МОН РК, 2021. – 48-59 бб.
 6. Қазақстан Республикасының экспрезиденті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 14 желтоқсан 2012. <http://www.akorda.kz/>. 20.09.2023.
 7. Борбасова Қ.М. Дін және қазақстандық патриотизм мәселесі. //Дәстүр мен жаңашылдықтың діни кырлары әлемдік және қазақстандық болмыс аясында: республикалық ғылыми конференция материалдарының жинағы. – Алматы: ҚР ҒЖБМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2022. – 102 -107 бб.
 8. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ОАО «ЛЮКС», 2004. – 349 с.
 9. Қазақстанның тұрақты даму стратегиясы контекстінде қоғамның мәдениеті мен құндылықтарын зерттеу: ұжымдық монография. – Алматы: ИФПР КН МНВО РК, 2022. – 397 с.
 10. Раев Д.С. Қазіргі рухани өндіріс және бүгінгі біздегі рухани келбет.// Қазіргі заманның мәдениеті мен құндылықтары: республикалық дөңгелек үстелдің материалдар жинағы. – Алматы: ИФПР КН МОН РК, 2021. – 82-90 бб.

References

1. Tokayev K.-Zh. Abai – a Genius of Global Scale. Kazakhstan Pravda, October 15, 2020. Retrieved October 20, 2020, from <https://www.kazpravda.kz/>.
2. Ayazbekova S.Sh. Genesis and Development of Kazakh Values: Civilizational Resource. In Culture and Values of Society in the Context of Modernization in Kazakhstan: Materials of the Republican Scientific-Practical Conference (pp. 144–151). Almaty: IFPR SC MES RK, 2022.
3. Sulakshin S.S. On the Threshold of a Moral State. Retrieved December 20, 2022, from <https://cyberleninka.ru/article/n/na-poroge-nravstvennogo-gosudarstva>.
4. Al-Farabi. The Book of Views of the Residents of a Virtuous City. In Philosophical Treatises (430 p.). Almaty: Science of the Kazakh SSR, 1970.
5. Kurmangaliyeva G.K., Erzhanova A.Zh. Values of a Virtuous Life: From the Philosophical Experience of the Great Steppe. In Culture and Values of the Modern Era: Proceedings of the Republican Round Table (pp. 48–59). Almaty: IFPR SC MES RK, 2021.
6. Nazarbayev N.A. Strategy “Kazakhstan-2050”: A New Political Course of the Established State. Address to the People of Kazakhstan, December 14, 2012. Retrieved September 20, 2023, from <http://www.akorda.kz/>.
7. Borbasova K.M. Religion and the Issue of Kazakhstani Patriotism. In Religious Aspects of Tradition and Modernity in the Context of Global and Kazakh Reality: Proceedings of the Republican Scientific Conference (pp. 102–107). Almaty: Institute of Philosophy, Political Science and Religious Studies of the SC MES RK, 2022.
8. Fukuyama F. Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnological Revolution. Moscow: AST Publishing, LUX Publishing, 2004. 349 p.
9. Research on the Culture and Values of Society in the Context of Kazakhstan’s Sustainable Development Strategy: Collective Monograph (397 p.). Almaty: IFPR SC MES RK, 2022.
10. Raev D.S. Contemporary Spiritual Production and Our Present Spiritual Image. In Culture and Values of the Modern Era: Proceedings of the Republican Round Table (Pp. 82-90). Almaty: IFPR SC MES RK, 2021.

Сведения об авторах / Авторлар туралы мәлімет / About the Authors

Аюпова Зәуре Кәрімқызы

Лауазымы: заң ғылымдарының докторы, профессор

Жұмыс орны: Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті,

Құқық кафедрасы

Пошталық мекенжайы: 050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы, Абай даңғылы, 8

Ұялы тел.: +7 701 345 9346

E-mail: zaure567@yandex.ru

Құсаинов Дәуренбек Өмірбекұлы

Лауазымы: философия ғылымдарының докторы, профессор

Жұмыс орны: Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Саясаттану және әлеуметтік-философиялық пәндер кафедрасы

Пошталық мекенжайы: 050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы, Достық даңғылы, 13

Ұялы тел.: +7 701 423 4154

E-mail: daur958@mail.ru

Кусаинов Дауренбек Умербекович

Должность: доктор философских наук, профессор

Место работы: Казахский национальный педагогический университет имени Абая, кафедра политологии и социально-философских дисциплин

Почтовый адрес: 050010, Республика Казахстан, г. Алматы, пр. Достык, 13

Моб. тел.: +7 701 423 4154

E-mail: daur958@mail.ru

Аюпова Зауре Каримовна

Должность: доктор юридических наук, профессор

Место работы: Казахский национальный аграрный исследовательский университет, Кафедра «Право»

Почтовый адрес: 050010, Республика Казахстан, г. Алматы, проспект Абая, 8

Моб. тел.: +7 701 345 9346

E-mail: zaure567@yandex. ru

Daurenbek U. Kussainov

Position: Doctor of Philosophy, Professor

Affiliation: Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Department of Political Science and Socio-Philosophical Disciplines

Mailing address: 050010, Republic of Kazakhstan, Almaty, Dostyk Avenue, 13

Mobile phone: +7 701 423 4154

E-mail: daur958@mail.ru

Zaure K. Ayupova

Position: Doctor of Law, Professor

Affiliation: Kazakh National Agrarian Research University, Department of Law

Mailing address: 050010, Republic of Kazakhstan, Almaty, Abai Avenue, 8

Mobile phone: +7 701 345 9346

E-mail: zaure567@yandex.ru